

A. M. GIBERT OLIVER
NOTICIAS HISTÓRICAS
DEL
FORT CASAL
DE
MAS CALVÓ

6.71)
(Reus)

R-113764

C.L.

NOTICIAS HISTÓRICAS
DEL
FORT CASAL DE MAS CALVÓ

Noticias Históricas

DEL

FORT CASAL

DE

MAS CALVO

PER

D. Agustí M.ª Gibert Oliver

Llicenciat en Medicina y Cirujía, Ex-metge titular de la Canonja

Soci delegat a Vilaseca de Solcina

de l' Associació d' excursions catalanes, Primer premi,

llorejat ab medalla d' or y soci corresponsal de la Real Academia

de Medicina y Cirujia de Barcelona etc., etc.

REUS

Estampa y Librería de Viuda de Torroja

1891.

AL HONORABLE DEGÀ DELS CATALANISTAS

DEL CAMP DE TARRAGONA

Excm. Sr. D. Bernat Torroja

eix senzill treball li ofereix en prova
de respecte y distingida admiració

S. S. S.

AGUSTÍ M.ª GIBERT

Vilaseca 1 de Febrer de 1891.

ADVERTENCIA

Al publicar eixas quatre ratllas no obehim certament á la inmodesta aspiració de apareixer irrefutables, avans be sols preteném fer pas á la veritat. No 's prengui donchs eix treball com l' esca de intencionada controversia: acceptis com testimoni 'l mes sincer de amor á nostra benvolguda pátria catalana.

A la vorera dreta del tranquil y silenciós barranch de Barenys, que com ensopida serp arrastrantse busca lo escalf del sol, entre foscosas matas de ginestell y ombrosos canyars de humida frescura, que á la tardor ab sos plumalls aurifers donan goig á la imaginació ab sa melancólica poesia, alsa 's banyat de misteriosa llum, en mitj de camps que respiran certa suau alegría prop de la hermosíssima y plana carretera de Reus á Salou, oberta en 1774 pel comers y vehinat de Reus, lo vetust casal payral de la familia Calvó.

Calvó, ardit cavaller, pertaneixería á la classe nomenada Homes de Paratje de l' antigua noblesa catalana, qual memoria documentada mes antigua ascendeix al darrer ters del sigle XI, época de lluyta incessant en que se oferiren privilegis militars ó de

noblesa hereditaria á quants prenguessen part, ab armas y cavall, en la reconquesta de la terra catalana.

Es eix casal un fort edifici de forma quadrada, que mideix 20'70 metros de costat, de aspecte sever y trist en lo exterior, delicat en alguns de sos detalls y misteriós en lo interior; la ma destructora de las centurias y las necessitats dels homes li han tret part de sa magestat y grandesa, conservantse ab tot, endol-sint sos tristos tons un cel de primavera pur y transparent, lo sumptuós pati ab lo miraculós y llegendarri pou en un recó, guarnit en son brocall de verda falsía y finíssima molsa, y alguna que altra de las típicas portas de la época, qual primera inpresió, siga per sa simplicitat severa, siga per un efecte sop-tat de llum, al traspasar lo marjapeu de la entrada, evoca ideas y figuras dels temps que per sempre han acabat. Ofén en lo fons sa proporció y perspectiva, la fosca presó ab sa baixa y vigorosa porta oberta vers la dreta, petit y esgarrifós estatje que sembla afegit al edifici, ab un migradet forat creuhat per dos ferreos barrots, que á poca alsària, formant cap y ampla, pren del pati ayre y claror.

Al costat esquerra desplega 's l' ampla escala dividida en dos rams de grahons, ab la barana y passamá formant ampit tota de pedras talladas; en lo pis superior trobas la nova capella, establerta ahont, segons la tradició repeteix anusant la cadena de las generacions, fou la cambra en que Sant Bernat Calvó veigé la primera llum del dia; altas y espayosas salas en quals despulladas parets encara sentim lo llenguatge del sentiment despertant en l' ánima recorts de dol-sa tendresa; y anyorant la senyorial animació y esplendidés de millors dias en lo fantástich mur del pati, termenat solzamet al costat dret per un llis tros

de cornisa que á primera vista fa conéixer que no ha sigut respectada en las successivas renovacions dels altres, per no veurershi córrer; campejan senzills finestrals de arch semicircular sens ornamentals de cap classe á semblansa dels romans, un al cap de la escala y al enfront de la porta, com si estés per acabar, que á sa esquerra conserva arrimada al mur una columneta ó grossa mitja canya ab capitell sens treballar, desembastat no mes que per la precisa configuració, y 'ls altres en lo mur dret; ocupant sa part inferior un gros cordó de relleu que va á morir en angle recte al cap de la barana damunt de una petita y grossera peanya del mateix gust. Darrerament en los murs del fons y de la esquerra, alli ahont se veu un balcó balustre que s' obrí pera traslladar la capella, font de poéticas tradicions, hi havia dos característichs finestrals d' estil romá bizantí, cópia noble y elegant dels d' agimez moreschs, un poch purificats pel género ojival gótic, ab uns petits archs en número de tres á manera de dentellons cóncavos que 's prolongan pels costats en ratlla dreta, apoyantse segurament lo centre damunt de un bassament, capitell, columna y basse que han desaparegut rompent l' artística armonia y la propietat en lo carácter del pati.

Al petjar lo pati, si de son bell mitj casualment girarem la vista al camp, además del paisatge grat y lluminós que 's contempla, sorprén de repent la volta d' entrada, que pel un cap es ojival, violetantse sa gracia y elegancia pel altre al arribar á la portalada de sa fatxada, oberta ó convertida probablement en forma de arch semicircular al capgirar anys després la fatxada, al objecte de deslliurar á sos moradors del malestruch flagell malárich que sens parar va escu-

llint la víctima de la encontrada que traidorament deu inmolat. Mida encaminada á sostraurels de la esfera de activitat dels salabrosos estanyes de la costa y del ayre carregat de miasmas que son pes específich conduheix cap á terra, ajudat de la naturalesa dels terrenys impregnats de sal marina, la humitat en los que tancan ayguas de pluja encare que siguin erms, y la ventilació occident meridional. Renovació que clarament també l'anuncia lo arch ojival aparedat en lo costat dret del pati convertit en humil porta que conduheix á la llar y menjador dels masovers; arch de igual trassa que las macissas voltas ojivals del fosch y humit celler, que com una immensa tomba gela l'ánima ab sagrat respecte.

Per fora, en la ubaga cara que mira á gargal y á sol-ixent, impresionan temorosament dos negrosos y sapats estrebs coloreixats per l'acció meteórica del temps, que impassibles reforsan lo groixut mur com si fossen ferrenys y gegantins atletaes que s'apuntalessen per servir ab ferma espatlla enorme y feixuga càrrega; lloch bonich y trist, sino estés ocupat pel cubert del trull y de la premsa, cuan s'hi deixan càurer los frets raigs de la lluna joguineixant ab las morellas roqueras de sas esclexas, mentres las ratxas del mestral á cau de orella mormolan á vegadas imcomprensibles paraulas de pavor.

En la oposada, girada á lleveig y á sol ponent, densa que s'ha deixat perdre l'antigua ruta de Salou, resta aparedada dalt de tres grahons la porta de de l'antigua capella dedicada á Sant Bernat Calvó surmontada per un buyt y petit ninxo ó capelleta sens dossier, inferiorment suplert per una sensillíssima teuladeta de fusta á duas ayguas del diámetro de la portalada, que á manera de guardapols cubreix

son ingres. En son interior, passant per una porteta escavada en lo mur dret de la entrada principal, poden contemplarse, ab greu abandono, confosas entre arrees agrícols las taranyinosas despullas del antich altar, que la pols y la humitat ab tristor no tardarán á consumir, faltantne las ovaladas pinturas al oli de Sant Pere apóstol y del mártir Sant Sebastiá, que á un y altre costat del altar de la moderna capella cridan l'atenció per son antich colorit y entonació.

De certa distancia, veuse arrimar á la vora de la teulada 'l campanaret d'ermita, que desperta encara 'l ressó dels tussals vehins á la veu de sa campana. Y no molt lluny, part de aquí del poch abundós barranch, cap á lleveig, se distingeixen parets que anuncian la existencia de restos dels forns que á manera de umbrácul soplujan y receran viventas garlandas de corretjolas y negra falsia, y sobre la carretera de Castelló de la Plana á Tarragona apareixen altrás mes antiguas del molí fariner, rublertas de plantas espontáneas que 'l vent meix tristement.

La cara del darrera, dirigida vers la tranquila y soleyosa platja que banyan las ayguas de la mar llatina, deuria esser la primitiva fatxada, puig que sota de la inconsiderada capa de argamassa que la revesteix, se veuhen aparedats una portalada y quatre finestrals de forma rectangular ab los montants de pedras talladas, y mes amunt una fila de setse envellits y mitj tapats finestrals de punt rodó ó de arch semicircular com los dels altres forts casals del sigle XII.

□ Mes ¡ay! en la fatxada actual s'hi coneix be 'l sagell del espantós desvari que guia ab ceguetat y febra á tots los partits polítichs en sas estérils lluytas, puig que además de las sensibles reformas interiors, en sos voltants no se ofereixen á la vista mes que

fragments arquitectònichs de gran válua cuberts per embulls d' esgarrinxosas plantas rastreras, mes compassivas que 'ls homes, y obras de defensa d' escassísima importancia, restant unicament de la monumental font de pedra coronada ab la estatua de Sant Bernat, feta construhir pel comú de Reus en 1738, la gran pica de blavenca pedra que serveix de beurador, y descantellats trossos arrestellats cobdiciosament en las marjadas que han deixat d'esser trepitjats en los caminals ab planta indiferent.

¡ Quína vergonya ! ¡ Eix es lo respecte que 'ns ha merescut lo recort dels que tan alt portaren lo nom catalá y 's jugaren cara sa vida pera restablir nostra anyorada llibertat, ensenyantnos ensemps á honrar lo dret y abatrer la injusticia !

Sens considerar lo contrast de carácter resultant, degueren en 1738 traurerlhi 'l color que 'ls sigles li donaren, enlleijint ab pinturas murals sas quatre caras, á jutjar per la esmentada xifra que 'n grossos números á la dreta de la fatxada apareix, existint á menos alsaaría, encastada damunt de la porta major, una tosca lápida commemorativa de marbre blanch, lluent y vermellós, prés del sol y la serena, ab la seguent inscripció :

EN ESTE ANTICH Y DICHOS CAS
TELL ES NAT S. BERNAT CALVO ABAT
DE LA R^{va}. CA. DE S.S. † BISBE DE LA SEV DE VI
CH MORI 26 8mo 1243 VENERA
DITA SEV SON COS ENTER MENOS
VNA RELIQVIA INSIGNE GOSA LA VILA DE REVS

Al peu d' eixa lápida, surmonta, en senyal de propietat, la clau ó dovella central de la portalada, un plateresch escut de la vila de Reus ab la fetxa de 1602, galejant en son camp la rosa sens peduncle y las

claus de Sant Pere, blasons ilustres, recort del Camarer Rogero de Belfort, després Gregori XI.

Després de la expulsió dels serrahins per las hosts catalanas, restaría deserta Vilaseca, (1) com va restarhi tot lo Camp y la mateixa ciutat de Tarragona, conquistada per Ramon Berenguer I en 1089, (2) fetxa y noticia segurament erradas, puig lo comte finá sos dias á 27 de Maig de 1076 y encara que fes hereus á sos dos fills bessons, de la ciutat de Tarragona fins á Tortosa, no estavan ocupadas, arribant sols en la divisió dels bens comtals feta á 17 de Maig de 1079, fins á Tamarit y Montagut á la divisoria del Camp de Tarragona ; 'l verdader avens ó entrada en lo territori de Tarragona, fou realisat per Berenguer Ramon II pels anys de 1091, mercé á las gestions de Berenguer, bisbe de Ausona, qui obtingué de Urbano II que expedís una prohibició tácita que 'ls cataláns pasessin á Palestina ; tal fou lo eximir del vot de creuharse pera la Terra Santa á quants acudiguessen á la reconquista y restauració de Tarragona. Al mateix temps, sens tancar lo camí á lo que 'n justicia pogués reclamar lo Arquebisbe de Narbona, confirmá, segons antiga cessió, en lo bisbe de Vich la prelacia de Tarragona ab lo rango de metròpoli pera sa igle-

(1) Certament al comensar la invasió serrahina, eixos camps estarian poblats ; essent lo principal inductiu, sa proximitat al emplassament de l'antigua ciutat helénica de Callipolis, de la que encara 's troban en la partida del Clot del Lladoner del antich terme de la Pineda y en los prats de la Caseta de Albinyana, fragments de negre y barnizada cerámica ; sa curta distancia dels enderrochs y sitjes de Vilaró (corrupció de vila romana), de la Via Aureliana ó Máxima Via, y de la cuadro de Cuart ; la passada existencia de un farelló en lo Recó de Salou y de una torra atalaya (atalaah) de las que en 845 Ab-el Rahman feu construir en la costa, etc. etc.

(2) Papió. Hist. d' Escornalbou, llib. I, cap. III ; y Blanch, Archiepiscopologia de Tarragona, cap. 15.

sia. Lo comte correspongué, fent donació de la ciutat y son camp á la iglesia romana, comensantla á reedificar Sant Olagué en 1118 (1).

Ramon Berenguer III elegí per Arquebisbe de Tarragona, vacant per la mort de Berenguer de Rosanes, bisbe de Vich, á Olaguer, abat de Sant Ruf en Provença y bisbe de Barcelona, reiterantli en lo mes de Janer de 1117, ab las reservas senyoriales de domini y estada en lo palau de la ciutat, la donació que á la iglesia tarragonina havia fet son oncle, de aquella ciutat y Territori, rebent l'aprobació, de Gelasi II en la butlla que comensa: *Gelosius Episcopus Servus Servuorum Dei venerabili fratri Oldegario Barchinonensi Episcopo salutem et benedictionem.*

Completament aislats y reduhits á sas propias forsas los alarbs de Prades per Robert Aguiló (á) Burdet en 1128; expulsats de Prades y Ciurana son darrer baluart en nostra terra per Ramon Berenguer IV en 1153 (2) y guanyat lo castell d' Escornalbou á 8 de Maig de 1192 per Alfons II de Aragó (3) que després hi va instituir canonges claustrals, comensarias á poblar Vilaseca com se poblaren alguns altres pobles del Camp, particularment Reus y la Buella que ho foren en 1128 ó 1129, en lo trencat camí que de Tarragona conduhía á Prades, y Ciurana, pel capdill nortman Robert Aguiló (á) Burdet, Príncep ó senyor de Tarragona, á qui 'l Prelat subfeudá la

(1) Blanch, Archiepiscopologia de Tarragona, cap. 16.

(2) Papió. Hist. d' Escornalbou pag. 10, 14 y 15 J. Marcillo crisis de Catalunya.

(3) Papió Hist. de Escornalbou, pag. 17 y en l' Archiepiscopologia de Tarragona. Blanch diu que fou en 1165.

ciutat y son Camp, (1) cedintli 'l dret de *Talona*.

En lo mes de Abril de 1152 lo compte Ramon Berenguer IV repoblá la vila de Ciurana de cristians, aplegats de totas parts pel guerrejador Beltran de Castellet, qui ab sos bons serveys va guanyarse 'l títol de Senyor.

A la familia Castellet parteneixeria sens dupte 'l castell d' eix nom que 'n l' antigua parroquia de la Pineda doná nom al antich terme y actual partida de Castellet, delquesols confosa memoria se 'n guarda. Alsabas, acariciat per las agradosas marinadas del clima paradisaich de nostra costa, á uns doscents metres del molí fariner de Ambrosi, totalment desaparegut, dalt de un turonet á sol-ponent de la cequia. Auténticas noticias manifestan que 'n 1472 n' era Senyor lo militar Lluís de Avinyó, que cambiá eix nom per nomenarse en 1516 Bernat Sanmartí; havent passat á esser propietat de Jaume Jardí de Tivisa, y en nostres dias de diferents particulars de Vilaseca.

En 1154 'l papa Anastasi IV esmentant las iglesias de la diócesis en número de 35, no parla de Reus ni de Vilaseca atesa sa poca importancia y naixent població.

Alejandro III á 1 de febrer de 1173 promulgá una butlla confirmant la donació del Camp de Tarragona, que havia fet lo comte Ramon Berenguer III al Arquebisbe de Tarragona Guillem de Torroja *De Fran-colino—De Constantino—De Castro Redus et aliis tunc posesis etc.etc.* (2) Las altras iglesias segura-

(1) Blanch, Archiepiscopologia de Tarragona, cap. 16.

(2) Constitucions del Arquebisbe Antoni Agustí.

ment deixa d' esmentarlas per no oferírseli ocasió, trobantse eixa suposició, com després se veurá, exactament corroborada.

Existeix en lo arxiu arquebisbal de Tarragona una butlla del Papa Luci III donada en la ciutat de Verona á 14 de las calendas de Janer de 1184 y dirigida al Arquebisbe, Paborbe y Cabildo eclesiástich de Tarragona, que faesment de Reus y de Vilaseca: lleigeixes: «*Villam de Redis cum omnibus domibus, ecclesie et pertinentiis suis, Villam Siccam cum suis pertinentiis, vineas, prata, prædia que camarerius ipsius ecclesie per capitulum tenet etc.*» Tenim donchs una indefectible proba de la existencia de Vilaseca que contradíu tot lo que d' ella molts han escrit considerant duptós que existigués població ni iglesia molt avans del any 1274, puig las noticias que 'n eix mateix any se troban, li donan preexistent fé de vida, perque al instituirse en 1153 pel Arquebisbe Tort los canonges claustrals de Sant Agustí en la iglesia catedral de Tarragona, de las tres dignitats creadas en 1274, una d' ellas fou la de Ardiaca de Vilaseca ab lo mateix que anteriorment tenia 'l Camarerer, ó siga la mitat dels delmes y la colació de la Rectoria. (1).

Acabats los avensos militars, y volguentse augmentar las forsas productivas del terror, Hugo de Cervelló, Arquebisbe de Tarragona, á 11 de Abril de 1169, doná á Calvó com propietari deutor de llibertat y noblesa á son valor y fidelitat, una masía ó castell, tal vegada pres als moros, situat á la vorera del torrent de Pórporas en lo camí de Reus á Barenys y

(1) Blanch. Archiepiscopología de Tarragona, cap. 28.

Salou; naixent 11 anys després son primogénit Sant Bernat, batejat en la iglesia de Vilaseca segons l' autoritat del P. Onofre Rellés de la companyia de Jesús (1).

Alguns, sens cap dret, pretenen que podía haverse batejat en la iglesia del lloch de Barenys, terme donat á 24 de Juny de 1155 per Bernat Tort pera que 'l poblés, á Ramon Ribas y sa muller Sibila; (2) havent ordenat altres Arquebisbes que tots los de Barenys vinguessen á Vilaseca á causa dels soptats desembarchs y furiosas talas dels muslims, enderrocant per sempre sa iglesia en 1550 al presentarse per segona vegada en las ayguas de Salou 'l arraix Dragut ab vint y dos vaixells.

Encare que Barenys existigués, no podía esser anterior á Salou ó Vilaseca, puig que 'n 1152 se doná á Pere Rasusa 'l terme de Salou perqué alsés un castell prop de la mar y poblés una vila (3).

Havem dit que seria tal vegada Vilaseca, tenint en compte lo esmentat nom de Vila, may aplicat per cap analista é historiador á la ciutat y port de Salou y al lloch y platja de Barenys, y que 'n 1194 també Alfons II de Aragó doná y concedí en feudellatje á Eximi d' Artucella 'l port de Salou ab tots los termes y pertenencias fundant un mercat perpétuo 'l dimecres de cada semana; (3) trobantse en la colecció de documents inédits del arxiu general de la corona de

(1) Vida de Sant Bernat Calvó: impresa en la ciutat de Barcelona, impremta del Figueró, any 1689, pag. 6.

(2) Blanch, Archiepiscopología de Tarragona, cap. 18

(3) Pons Icart, Llibre de las grandesas y cosas memorables de la metropolitana, insigne y famosa ciutat de Tarragona, f. 322 retro; y Zurita Anals de Aragó, cap. 46, llibre segon de la primera part.

Aragó, tomo 8.^{av}, pág. 87, n.º 31, la mateixa donació expedida á Prades al mes de Juliol á favor de Ximenes d' Artucella «en la cual se li concedeix per sempre així com també á sos successors lo port y platjas de Salou ab sas ayguas, terrers, pertencencias y 'ls estanys del coll de Balaguer fins á la Pineda. Ab las ayguas de Porporas y de la Buella y además quants drets y pertencencias pugui adquirir aixi per mar com per terra. Ab la condicio de que ho poblí y millorhi poguent celebrar en dit punt un mercat perpétuo 'ls dimecres de totas las semanas».

Tingas molt present que mentres existiren los antichs termes de Salou, Pineda y Castellet, tots los anys á 6 de Janer, sens altre ostentació que la magestat imponent de la senzillés y de la Fé, 's verificá la elecció dels jurats ó concejals del terme de Salou al peu de la histórica Creu de la Beguda, monument de un sério y elegant conjunt, situat á poquíssima distancia de las parets del clos de Vilaseca, ahont encara malgrat son estat de abandono 's respira l' aire dels venerables temps antichs, recort históric de la democrática y primitiva forma municipal, destinat á morir sens deixar rastre de sa existencia si una ma amiga no 's cuida prompte de sa reparació. (1)

Es inútil que acreditem que si be en la butlla del Papa Celestí III, al esmentar en 1194 las iglesias del Arquebisbat, no s' continua la de Vilaseca, está plenament demostrada s' anterior existencia.

A causa de no existir llibres parroquials en aquells tenebrosos temps d' esperit cavallaresch en que la major part d' eclesiástichs no aprenian sas costums

(1) Vegis un llibre de la casa del comú de Vilaseca que comença á 6 de Janer de 1623.

en los llibres canónichs, sino que no era raro veurels armats dalt del cavall de batalla, manejant la llansa en senyal de guerra ó exercitant la montería y l' accreteria, perseguir ab lo venable y 'l falcó tuniscench las feras y las pacíficas é inocentes aus; no pot ferse constar la partida baptismal de Sant Bernat Calvó, per haverse comensat á formar los registres de baptismes y óbits en temps del Cardenal Arquebisbe D. Jeroni Dória, ó siga en 1556 que així fou disposat en un concili celebrat en la ciutat de Tarragona.

A mes de que potser hauria desaparegut del arxiu, com altres manuscrits d' enrederits temps, ab los vandálchs saqueijs ab que enemigas taifas morescas perturbaren lo repós de Vilaseca á 22 de Agost de 1522 y á 24 de Novembre de 1547, segons la relació que de un llibre ab cubertas de pergami existent en la cosa comunal de Vilaseca, ab lo mateix ordre cronológich copiem: «Primer als 24 de Novembre de 1547 arrivaren los moros ab nou galeras á las calas de Salou y á la nit desembarcaren en la punta del Farelló davant de las botigas; y de aquí vingueren á Vilaseca que 's mitja llegua á la terra y sen portaren mes de cuarenta personas entre grans y xichs y de aquí anaren á la Canonja y Mas Ricart y sen portaren disset personas y molta roba, de allí passaren per los masos de la Pineda fent grandíssims danys molt excessius y sen tornaren á las galeras. Fet per mí Anrich Forgas escribí del consell.»

«Item als 22 de Agost del any 1522 Sala arraix vingué ab vint y dos vaixells á las calas de Salou y desembarcaren en arrimo de ditas calas en una nomenada la cala de la Font y de allí llansaren entrepassats de mil cinch cents turchs ó moros molt ben ajustats y armats y vingueren á la vila de Vilaseca

que 's mitja llegua á la terra la qual vila saquejaren, cremaren y arruinaren de tal manera que 'n captivaren entre homens, donas y minyonas passats de vint personas, altres tants ne mataren qu' entre pressos y morts passaren de número de cuarenta. Entraren en la iglesia de la vila, l lensaren la custodia ahont estava 'l S. S. Sagrament per terra y sino per la gent se referen en gran valor y l' ajuda de Nostre Senyor Deu los desviaren de dita vila y mataren en esta refega dotze homens y altres tants de nefrats. Mataren de turchs vint y set y molts de nefrats y sortiren luego. Fet per mí Anrich Forgas escribá del consell.» Y ab la guerra matadora ab que á darrers de Desembre de 1640 'l real estol castellá del Marqués de los Velez devastá la vila tirant lo que del arxiu parroquial arrebassá, á la foguera que 'n mitj de la plassa de la iglesia reflectia en la immensitat del cel sos fatídichs y espantosos flams com si ab fortas y rojas tintas lo matisés malestruch crepúscul de la tarde, sens poguerho aturar la resistencia obstinada de la maynada de la vila agermanada ab una partida de tropas comanada pel Tinent mariscal M. de Sta. Coloma y algunas pessas de artilleria que 'ls diputats de Barcelona 'ls hi deixeren pera defensar sos furs é independencia com s' expressa en uns poders firmats pels jurats de Vilaseca á 29 de Septembre de 1640: *«quædam tormenta generaliter dicta pessas d'artilleria»*.

Debém considerar que l' antigua iglesia de Vilaseca, ó de S. Joan, era entre totas las circunvehinas la mes immediata al fort casal, distantne solzament dos kilómetros curts; dos de llarchs la de St. Bartumeu, del lloch de Barenys; y quatre las de Santa Maria, de Reus y de Nostra Sra. de la Pineda ó del foradet, ermita parroquia la darrera, venerada desde 'l sigle

XII segons una lluminosa nota del arxiu parroquial de Vilaseca, despoblada com Salou y Barenys en 1547 y agregada en 1582 per ordre del sabi arquebisbe D. Antoni Agustí á la parroquia de Vilaseca; es-tenent de llavors sa jurisdicció á las tres casas de camp que hi havia en lo terme y cuadro de Salou, y las parroquias de Mas-Ricart y Canonja á las sis del terme de la Pineda; percibint anyalment lo rector de Vilaseca del colegi de Tarragona, al que per dissolució de la Pabordia li havian passat los delmes, tres lliures dotze sous, haventseli aumentat després eixa dotació fins á dotze lliuras anyals. Al esmentat Santuari, niu de presentallas y eloqüent testimoni de Fé viva y gratitut envers la verge protectora de la enconrada, ab tot y esser tan lluny y de tenir per Senyor y Patró á la dignitat de Sagristá de la iglesia catedral de Tarragona, dels primers temps de la població de Reus fins en 1566 hi anaren seguidas y rodejadas pel amor del poble sas professons al ferse pregarias per secada ó per diferents altres flagells públichs.

Importa poch que Sant Bernat rebés sa primera educació en Reus, que sa familia estés intimament lligada ab la esmentada població, que son pare 's signi y firmi en la Carta pobla ó fur de població que 'l Cartlá de Reus Bernat de Belloch á las nonas de Agost de 1183 doná á sos moradors com símbol de llibertat y ciutadania, que 's guardi arxivat son testament y que la parroquia de Reus tanqui la sepultura de la nissaga dels Barons de Mas Calvó; (1) no

(1) La lápida d' eixa sepultura, situada al enfront del altar de Santa Susanna de la Iglesia de Sant Pere, la feren desaparèixer al pavimentarla de nou. Descuit criminal en quins per sa ilustració deurian tenir mes respecte á la memoria dels passats.

deu tot aixó estranyarse per esser Reus en aquella temporada lo punt mes céntrich respecte de las naixentas poblacions vehinas, per sa importancia ja que estava favorida per las prerogativas y franquicias que ab frecuencia li otorgaban lo Camarer y 'l Cartlà sos Senyors, haventse produhit algunas vegadas desagradables desavinensas ab los Senyors de las immediacions per competencias de domini y extensió de límits.

Molta significació é importancia tenen la constant tradició que conserva la població de Vilaseca, de que Sant Bernat Calvó fou batejat en las fons baptismals de la vila, aprenenthi las primeras lletras de sa parla, en aquells temps tan enaltida en palaus y concilis, y extesa pels mes apartats confins de la terra: com ho diuhen los goigs que de molt antich se li cantan:

«Vostre amparo tots buscam
Y vostre protecció:
Per so de cor reclamam
A vos, Sant Bernat Calvó.
En lo Mas ques diu Calvó.
De bons pares foreu nat,
De Vilaseca en la iglesia
Parroquial batejat;
Tots, Sant Bernat nos gosam
De tal patrici tan bo: etc. etc.»

Son entussiasme en aclamarlo, malgrat las pretensions de la ciutat de Reus, pel mes estimat de sos fills, tenintlo per especial y segon Patró; lo haver obtingut á 2 de Desembre de 1774 la primera reliquia, ó siga la tibia dreta, que 's guardá en un prehuat reliquiari de argent de 1'20 metros de alsaría, alhaja de rellevant merit artístich que ab altres de

no menos válua 's perdé á 29 de Juny de 1811 al entrar per assalt las divisions imperials del Mariscal Sutchet en la ciutat de Tarragona per haver mort en la persecució al passarla á sang y á foch lo frare carmelita en qual poder se confiaren. Referirém de passada lo que de la esmentada reliquia conté la curiosa crónica de Juan Serra y Pujals de Vilaseca, en oberta contradicció ab la inscripció de la lápida encastada en la fatxada del fort casal: «A 11 de Novembre de 1774 partiren de Vilaseca D. Bonaventura de March y Joseph Guardiola y Boet pera la ciutat de Vich ab diferentes cartas de recomanació á fi de lograr una reliquia del glorios Sant Bernat Calvó fill del castell de Mas Calvó y batejat á Vilaseca. Al cap de tres dias que dits Senyors eran á Vich, tingueren capítol y resolgueren que per ser fill de Vilaseca sels concedis; ab professó anaren y donaren á dits senyors la canyella dreta de la cama tota per entera. Dits senyors de March y Guardiola vingueren de la ciutat de Vich ab un sacerdot, arribant á Tarragona lo dia 13 de Desembre de dit any y portaren la santa reliquia al Iltre. Sr. Arquebisbe y cercada en son poder fins á tan que 'l reliquiari estés fet pera posarla.

Arribaren á Vilaseca 'l Dr. Bonaventura y 'l señor Guardiola junts ab lo capellá de la ciutat de Vich que 'l Sr. Bisbe y capítol feren venir pera acompanyar la santa reliquia y als dits senyors fins á Vilaseca; aquets á sas costas feren lo viatge y 'l comú feu de regalo á dit capellá 52 duros en or, fentlo tornar en un volant á la ciutat de Vich y pagantli tot lo gasto de vinguda y d' anada; y ab tota presa 'l Sr. Guardiola junt ab lo Ajuntament anaren per la vila plegant las caritats que cada persona tenia vo-

luntat de donar pel reliquiari tot fet de plata fina que costá 1500 lliuras.

Lo dia 4 d' Agost de 1775 se li feu la festa; en dit dia portaren la santa reliquia posada al reliquiari y del palau del Sr. Arquebisbe partiren al matí junt ab dita reliquia diferentas personas de Vilaseca que l'acompanyaren arribant lo mateix dia 4 d' Agost á las vuyt horas del matí á la Creu de St. Joan y de l' Iglesia anaren en professó ab diferents balls: de Cavallets, de Prims, de St. Esteve, la Muxiganga, quatre de Valencians, de Sta. Fé, quatre de Bastonets, de Pastors, de Damas y Vells, de Cerculets y demes balls. Se feu una gran professó que passá per tots los carrers haventhi una capella en cada un y passaren de vuytanta los cantors; fou festa molt solemne, la flor del Camp.» Lo donatiu de un dels dits del Sant y benvolgut patrici colocat en rica capsa de argent, rebut en 1817 de D. Joaquim de March de Reus vehí de la ciutat comtal; y darrerament lo dret ó especial distinció que gosá Mas Calvó ó son alcalde de terme com los de Vilaseca y Territori junt ab los de Vilafortuny, Barenys, Mas del Abat, Mas del Bisbe, Comas de Ulldemolins, Franquesas y Vila-grasa de la parroquia de Vilafortuny en las solemnitats religiosas de nostre cult y grans festas anyals de la iglesia de Vilaseca de portar una de las deu barras del tradicional talam.

Malgrat lo indeferentisme religiós de nostres dias encara desafiant alguns anys las fredas mestraladas que arremolinan en los recés la morta pampolada, es bonich en la tarde del 24 de Octubre ab las grans ombras que 's desplegan aviat al sol-ponent en las montanyas del enfront, veurer sortir del fort casal despres del S. S. Rosari y despedirse ab entussiasme

sens faltarhi 'l sacramental *fins al any vinent*, animats grupos dels dos sexes de vehins de Vilaseca y masovers de la rodalia que per indrets distints van desapareixent en amigables y conegudíssims colloquis.

De Calvó y de Beatríu, además del primogénit Sant Bernat, nasqueren los altres fills Guillém y Guillerma, succehintlo probablement Guillém en lo poder de la Baronia. Lo primogénit, educat en la virtut, després de cursar sagrada teología en la noble y antigua Universitat de Lleyda, va pendrer en 1214 lo hábit de monjo del Cister en lo real monastir de Santas Creus, obtenint en 1226 lo báculo abacial perpetuo; fou mes tart canonge y vicari general de la santa iglesia catedral de Tarragona (1) fins que lo elegiren bisbe de Vich en 1233. Assistí ab nombrosos y lleals homes de armas á la épica conquista de Valencia, guanyant á la Fé alguns llochs que 'l gran rey en Jaume I los hi cedí pera sa iglesia de Vich (2).

Desempenyant eixa prelatura, en pau tancá sos ulls á 26 de Octubre en 1243, guardantse y venerantse sas gloriosas cendras dins de una urna de argent en la iglesia catedral de Vich.

A 18 de Maig de 1323 Antoni Calvó acompanyat dels prohoms de la noblesa catalana y Prelats del Principat, assistí á la pomposa traslació de Constantí á Tarragona de la reliquia del bras de la protomártir Santa Tecla que 'n lo mateix dia del any anterior reberen en lo port de Salou y acompanyaren fins á Constantí, las professons de Tarragona, Constantí,

(1) Antich cartulari del arxiu de Santas Creus.

(2) Llibre dels Sants per Doménech pag. 255.

Barenys y altres pobles del Camp que per manament del rey en Jaume II directament passá de Barcelona á Salou ab la delegació missatjera al rey de Armenia composta dels Senyors Guillem de Rocabrúna, cavaller del Empurdá y Bernat de Casanovas, Doctor, per part del Rey; Guillem de Requesens, Ardiaca major, Ramon Salizell, comensal, rector de Valls y Guillem de Canals, camarer d' Escornalbou, per part del Arquebisbe, Paborde y Capítol; y per part de la ciutat, Ramon de Plegamans, Guillem de Rexach y Bernat de Quma ciutadans de Tarragona (1).

D. Pere de Zagarriga, Arquebisbe de Tarragona, en mitj de la turbació y terrible desconcert de la corona de Aragó que després de la mort sens succeció del rey Martí feu ab furor esclatar entre 'ls enconats bandos enverinats odis de familia, convertintla en ampla camp de batalla, senyalá en 1411 la dotació de 140 sous al batlle de Vilaseca per administrar justicia en lo mateix poble de Vilaseca de comú, de Solcina, Salou, Pineda, Barenys, Vilafortuny, Mas Calvó, Mas Ricart y Canonja (2).

Mansum Calvonis, en la demanda pel coronatje de Alfons V de Aragó, feta en 1424 á totas las universitats y singulars personas pobladas de Catalunya, pagá per 1 foch, ó siga mitj florí al receptor A. Salellas mercader y ciutadá de Barcelona resident en la vila de Reus del Camp de Tarragona (3).

Havent embarassat en 1450 l' antigua ruta de Reus á Mas Calvó y Salou coneguda pel camí vell del carro,

(1) Blanch. Archiepiscopologia de Tarragona. cap. 31 y la relació reimpressa en 1746 pel cabildo eclesiástich de Tarragona.

(2) Blanch. Archiepiscopologia de Tarragona, cap. 37.

(3) Man. in fol. d' escripturas en la curia ó comuna prioral de Reus.

Reus per no veurer paralisat son tráfech comercial ab lo port de Salou y platja de Barenys, entrá en negociacions pera adquirirla ab la Baronesa de Mas Calvó, y accedint á totas las condicions que imposá la de Çasirera, mitjansant escriptura pública, feu lo ajust á 30 de Maig del mateix any (1).

Continuá en lo senyoriu la familia Calvó fins en 1520 que passá á la de Çasirera, segons un debitori firmat per Elisabeth Oller á Felip de Çasirera á 17 de Novembre com Magnífich Senyor del castell y terme de Mas Calvó. *Philippo Çasirera Dominus domus ac termini Mansi Calvonis.....*

Eixa familia regí també en lo domini del lloch y castell de Barenys fins en 1517 que Elisabeth Margarita Costabella lo enagená ab tots los drets y pertencencias per 2588 lliuras 2 sous y 6 diners á la dignitat arquebisbal de Tarragona (2).

En 1524 apareix lo mateix nom firmant una escriptura 'l Magnífich Diego Çasirera y continúa en iguals documents en 1543, 1565 y 1579 fins que Elisabeth de Çasirera y Giravagué viuda de Jaume Çasirera, ven^{da} al comú y Universitat de la vila de Reus per 7000 lliuras catalanas, lo castell, molí fariner, prempsa de oli, forns, domini, ayguas, pertencencias, senyoriu, y las terras d' eixa Baronia que contenía uns 50 jornals (3).

Acabadas las invasions formals de guerra ab las algaradas d' Ebn Sad de la secta dels almoravides en 1170 y de Abd el Mumen emir de la gent almohade

(1) Anals historichs de Reus per Andreu de Bofarull y Brocá, pag. 351

(2) Man. del arxiu senyorial dels comtes de Llar en Mas-Ricart.

(3) Escriptura del notari de Tarragona Bernat Gendre á 15 de Febrer de 1561

en 1173, seguiren infestant ab sos arriscats desembarchs las mediterráneas calas de Salou las galiotas comanadas per Dragut, Sala, Oxali renegat, Morato, 'l Rey de Alger y Arnaut Aymamir; y en un d'ells, verificat en Juliol de 1550 pel arraix Dragut ab vint y dos vaixells de remes en la platja de Salou, enderrocaren la casa y castell de Barenys, Força principal de la costa y punjant fins al fort casal de Mas Calvó prengueren tota la gent y feren en ell gran damnatge com en lo esmentat castell de Barenys. Poguentse dir, encara que fossen fets aislats, que per espay de 40 anys ó siga del 1547 al 1587, convertiren las esmentadas calas en perillós cau ó estació naval de la mitja lluna varanthi fins sos temuts vaixells y celebranthi despres de las jornadas, musulmicas festas en las que 's feya encant de personas y robas com si 's trovessen en los mateixos ports de l' abrusenta terra africana.

A 22 de Octubre de 1610, arrendats com de costum los delmes menuts de la parroquial iglesia de Vilaseca, á saber: de mill, cánem, lli, fesols, lletias, cigrons, sebas, alls, anyells, llana, vedells, pollins, porcells, panís, moresch, devesa y ferratje, son Ardiaca lo lltre. Fivaller requestá, exigintlos lo delme de garrofas, á varis fidels de la mateixa vila y de Mas Calvó.

Fullejant vells manuscrits del arxiu parroquial de Vilaseca, sens mes aclariment, entre altres noticias recullim: que 'n 1688 lo prebere Joseph Vidal procurador del consul de Holanda doná per quatre anys á mitjas al vehí de Vilaseca Anton Rovira la casa y terme de Mas Calvó; essentnos dubtós assegurar si lo esmentat representant era 'l de la vila de Reus ó be D. Joan Kies Belmont que comprá 'l castell de

Solcina al Arquebisbe de Tarragona D. Pere de Cardona, de grata recordansa pels vilasecans, no per refugiarse á vegadas com humils servidors baix sa sombra tutelar, sino per haver unit per sempre abduas Vilasecas, manant que 's nomenés desd' alashoras ab un sol nom y 's gobernés per un sol batlle.

En 1733 al concedirse pel Papa Clement XII la extensió del réçó propi de Sant Bernat Calvó per tota l' Archidiócessis Tarragonina; del Maig al Octubre del mateix any en los alegres vilatjes de la rodalia se celebraren al aire lliure, públicas y joyosas festas, assistint á las que esplendidament se feren en lo fort casal lo diumenje 1 de Juny de 1738, lo Arquebisbe de Tarragona D. Pere Copons y de Copons, qui concedí, imitantlo despres sos sucesors D. Joan Lario y Lanzis y Fray Francisco Armanyá, 80 dias de indulgencia á tots los que devotament resessin en la capella la oració del Pater noster. Hanla visitat també altres Prelats de la Arxidiócessis tarragonina, Senyors de Vilaseca de comú, á qual parroquia avuy encara pertany y de la que ab cortesia sobirana antiguament rebian al pendrer possessió de son senyorial domini, á mes de tot lo gasto, una vedella ó vaca, blat, oli, llegums y diners. (1)

D. Pere Sunyer, vehí de la vila de Reus, á fi de conseguir l' antorisació pera obrir un canal navegable de Salou á Reus, negada ja en 1791 pel ministre comte de Florida Blanca, despres de haver ofert al Duch de l' Alcuia y Príncep de la Pau D. Manuel Godoy en representació de la majoria de son ajuntament, lo cárrech de regidor degá perpétuo ab tots sos

(1) Blanch. Archiepiscopologia de Tarragona, cap. 42.

emoluments, á 25 de Agost de 1805, per alagar mes al valit de Carles IV especial protector de las obras, li demaná en nom del mateix capítol municipal que 's dignés titularse Baró de Mas Calvó, títol que ab greu sentiment actualment ostenta un descendent de sa familia que porta lo apellido Godoy unit al de Borbon; haventnos quedat ab eixa valiosa cessió sense un dels títols mes honorables de la passada grandesa d' eix xamós recó de la pátria catalana, y 'ls membres del consell municipal de la ciutat de Reus no despullats per sempre com s' ha fet públich del dret de portar espasa que no tan sols com á distintiu de la Baronia sino en virtut de altres dos privilegis podian y poden usar en las grans solemnitats.

Sorpresa é indecisa la població de Reus per lo succehit en altres pobles, que no 's veyan encara lliures dels amagos de las armas fraticidas que frecuentment senyalavan son pas ab los estragos del ferro y del incendi, á 25 de Juny de 1839, quan comensava 'l desitjat vent de la pau á desvaneixer la fumada de las descargas en los camps de batalla, acordá atenent á las condicions del temps y per major seguretat, entre altrás obras avansadas de defensa, alzar las fortificacions del fort casal de Mas Calvó.

Darrerament pera atendre als gastos d'expropiació y construcció del edifici pera carnicerías y pescaterías comensat en 1851, lo ajuntament de Reus transferí la propietat de Mas Calvó al arquitecte don Antoni Monner; no essent posible que 'ls verdaders fills de Reus passessin ab indiferencia per son enfront ni miressin sos murs ab fonda veneració recordant la sagrada y mes estimada propietat de sos avis.

Eix venerable casal, página gloriosa de la historia

de la edat mitjana, que constituheix nostre únich y verdader passat, pertany en nostres dias á las herevas de D. Antoni Monner á qual familia la creyém ab prou cultura é ilustració pera respectar lo consagrat pel sentiment y la tradició, no permetent mutilacions ni reformas que arrancarian lo sagell de sagrada poesia que li atrau general admiració, avans be procurant sa restauració y conservació, majorment havent desaparegut de la encontrada 'ls forts casals y castells de Barenys, Castellet y de Solcina, del que únichament s' alsa encara colrada pel sol de set centurias y ab magestuosa testa l' altiva torra del feudal homenatge dels Olzinellas y Zaportella; part de la superba Força ahont se refugiaban baix la espasa del Senyor ab sos remats y tresors los vassalls de Vilaseca de Solcina quan las torras de observació de la costa y montanya feyan senyals ab foch ó fum al ovirar lo enemich; no alsantse com guaytas protectors en tot lo cercle de son clos, al contrari de Vilaseca de comú, cap torra comunal marletada y de defensa, ni tampoch cap de particular, totas de pedras talladas ab lladroneras y marletadas de defensa y de refugi.

¡Lo cel llarga vida vos concedesca, venerables monuments esllanegats al pes de las centurias! ¡La eternitat viviu! porque ab vostras verdinegrosas pedras que tantas generacions han vist rodolar, pugau com á nosaltres ab mut llenguatge reflectir vostra gloriosa y particular historia á las generacions de las llunyanas edats del esdevenir.

Inperdonable falta cometeriam sino aixequessem nostra conmoguda veu pera evitar que jamay tornin á congriarse épocas de perturbació y oblit per las glorias catalanas, ni decaiguts y humiliats deixém

may d' estimar los dolos recorts y las bellas de la pàtria, que segons gràfica expressió de un distingit catalanista, marcan com eternas fitas los límits de nostra antiga nacionalitat, y estarém llavors segurs que ni las centurias ni 'l despotisme dels homes podrán esborrarla com á creació del immens poder de la justicia de Deu.

